

Katowice, 30 maja 2023 r.

dr hab. Rajmund Tomik, prof. AWF Katowice

Katedra Prozdrowotnej Aktywności Fizycznej i Turystyki
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki
w Katowicach

Recenzja pracy doktorskiej
autorstwa mgr Adama Karpińskiego
pt. „Preferencje turystyczne osób w wieku senioralnym
a oferta rynkowa usług turystycznych”

Tematyka związana z aktywnością społeczną seniorów staje się coraz bardziej popularna w kręgach naukowych. Również nauki o kulturze fizycznej podejmują rozwiązywanie różnorodnych problemów badawczych dotyczących zdrowia, stylu życia, profilaktyki procesów inwolucyjnych. Praca doktorska mgr Adama Karpińskiego podejmuje jeszcze inny aspekt aktywności tej frakcji populacji jakim jest aktywność turystyczna. Próbę tą należy ocenić wysoko, bo zagadnieniem tym zajmowano się sporadycznie i wrywkowo. Oceniany projekt badawczy jest kompleksowy, gdyż odnosi się do badań uczestników ruchu turystycznego i oferty, jaka na rynku jest dla nich oferowana.

Oceniając niniejszą pracę podkreślić należy, że silne związki turystyki z kulturą fizyczną, uzasadniają prowadzenie tego typu badań i ich ewaluację w ramach pracy doktorskiej na Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. W. Osiński uznał bowiem „turystykę” za złożone zjawisko społeczne, które ma charakter interdyscyplinarny, a „specyficzne i ważne powiązania występują też między uczestnictwem w turystyce a naukami o kulturze fizycznej”. Jako przykłady tych powiązań podaje on: „kształtowanie postaw prosomatycznych, rozwój różnych elementów sprawności i ukazania znaczenia zachowania nawyków higieniczno-zdrowotnych” („Teoria wychowania fizycznego”, AWF, Poznań 2011, s. 97). Zagadnienia te od wielu lat są w obszarze zainteresowań pracowników naukowych akademii wychowania fizycznego, uczelni, w których kształtuje się paradygmat nauk o kulturze fizycznej.

Formalna strona pracy

Praca liczy łącznie nieco ponad 250 stron, zawiera Wstęp, 6 rozdziałów merytorycznych podzielonych na kolejne podrozdziały, Podsumowanie, Wykaz literatury drukowanej i Źródeł internetowych, Wykazy tabel i Rysunków oraz 3 Załączniki – kwestionariusze ankiety i wywiadów wykorzystanych w badaniach własnych. Praca zawiera również streszczenia w języku polskim i angielskim. Treść pracy jest zgodna z tematem zawartym w jej tytule. Autor odwołuje się do piśmiennictwa korzystając z przypisów dolnych i robi to poprawnie. Język pracy jest zrozumiały, wysoko oceniam stronę edytorską dostrzegłem zaledwie kilka błędów, co w tak obszernej pracy zdarzyć się może.

Ocena merytoryczna poszczególnych części pracy

Rozdział 1. zatytułowano *Podstawy badań preferencji turystycznych seniorów*, podzielony został na 5 podrozdziałów. Autor dokonał gruntownego przeglądu literatury przedmiotu. Zdefiniował seniorów, jako grupę społeczną, przeanalizował zjawisko turystyki z punktu widzenia wartości kultury fizycznej, opisał preferencje turystów, dokonał przeglądu oferty turystycznej dla seniorów oraz zakwalifikował seniorów jako specyficzną grupę konsumentów na rynku turystycznym. W tej części pracy wykorzystano rodzime i zagraniczne prace drukowane, poddano analizie materiały i opracowania Światowej Organizacji Turystycznej (UNWTO) oraz przytoczono wyniki analiz statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego i EUROSTATU. Pisząc o kulturze fizycznej Doktorant odwołuje się do nieobowiązującej już ustawy o kulturze fizycznej z 1996 roku, a warto by było analizować zapisy ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (t.j. z 2022 r.). Zawsze będę również polecał publikacje Wiesława Osińskiego dla tego opracowania warto by skorzystać z prac:

- *Teoria wychowania Fizycznego*. (AWF, Poznań 2011),
- *Gerokinezyjologia: nauka i praktyka aktywności fizycznej w wieku starszym*. (PZWL, Warszawa 2015).

Pisząc o preferencjach turystycznych Autor słusznie przywołuje klasyfikację potrzeb Maslow'a, spodziewałem się natomiast zgłębienia problematyki motywów aktywności turystycznej ze szczególnym uwzględnieniem populacji seniorów. Pomocne byłyby takie prace jak:

- A. Decrop, *Vacation Decision Making*. CABI Publishing, Wallingford, United Kingdom 2006,

- S. A. Iso-Ahola, *Social Psychological Model of Tourism Motivation* (1982),
- Andreu L., Koza M., Avci N., Cifter N., *Market Segmentation by Motivations to Travel: British Tourists Visiting Turkey*. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 19, 2005,
- Jiajia W., Jing X., Erdogan, E., *Investigating the Push and Pull Motivation of Visiting Domestic Destination in China: A Means-End Approach*. *Journal of China Tourism Research* 5, 2009.

Podsumowując, w pierwszym rozdziale dokonano gruntownego i wieloaspektowego wprowadzenia teoretycznego do badań dalszej części pracy. Cenne w tej części pracy jest spojrzenie na jego główne tezy z punktu widzenia zarówno nauk o kulturze fizycznej, jak i w dwóch ostatnich podrozdziałach z perspektywy dyscypliny naukowej ekonomia i finanse. Poza drobnymi subiektywnymi zastrzeżeniami związanymi z dobozem piśmiennictwa, oceniam tą część pracy bardzo pozytywnie.

Rozdział 2. *Metody i techniki badawcze zastosowane do określenia preferencji turystycznych seniorów oraz badania ofert usług turystycznych* rozpoczynają ogólne rozważania metodologiczne, co cenne nawiązujące do badań własnych precyzujące zastosowane procedury dla specyficznej frakcji populacji jaką są seniorzy. Opisując *Cele i założenia metodyczne* Autor sformułował cel główny, 3 cele poznawcze, 2 cele empiryczne oraz 3 cele aplikacyjne. Cele badawcze uzupełniono o 5 pytań badawczych oraz 2 hipotezy badawcze.

Główny cel sprecyzowano jasno i jest nim:

identyfikacji preferencji turystycznych seniorów, w szczególności ich potrzeb, motywów uprawiania turystyki i oczekiwanych korzyści, a także do sprawdzenia rynkowej oferty usług turystycznych pod kątem jej dostosowania do zidentyfikowanych preferencji (s. 53).

Pozostałe cele, pytania i hipotezy właściwie precyzują ten ogólnie sformułowany cel, mam jednak wrażenie, że 3. cel poznawczy, 2. empiryczny i 2. aplikacyjny dotyczą tego samego problemu – czy warto się było tak rozdrabniać?

Badania empiryczne prowadzono od marca 2021 roku do maja 2022 roku. Sondażem diagnostycznym objęto mieszkańców Dolnego Śląska, powyżej 55 roku życia, respondentów podzielono na pięć podgrup wiekowych. Kwestionariusz rozesłano do 1280 osób, jednak do analizy badawczej zakwalifikowano 1000 kwestionariuszy ankiet, głównie wypełnianych

przez kobiety. Z tej grupy wylosowano 107 osób uczestników imprez turystycznych organizowanych przez biura turystyczne i organizacje zrzeszające osoby starsze z terenu Dolnego Śląska w celu przeprowadzenia wywiadu ustrukturyzowanego. Badania oferty turystycznej oparto o wypowiedzi 62 podmiotów zajmujących się organizacją imprez turystycznych dla seniorów z Dolnego Śląska. Liczbę respondentów poszczególnych części sondażu diagnostycznego uznaję za wystraszającą do weryfikacji postawionych hipotez.

Wykorzystano 3 narzędzia badawcze:

- Kwestionariusza ankietowego dla seniorów (20 pytań z 1 pytaniem otwartym),
- Kwestionariusza wywiadu dla seniorów uczestników wyjazdów turystycznych (21 pytań),
- Kwestionariusza wywiadu dla firm organizatorów wyjazdów turystycznych (20 pytań z 12 pytaniami otwartymi).

Badania właściwe poprzedzono pilotażem szczegółowo opisanym w pracy, którego założenia i realizacja uznaję za właściwe, pozwalające zweryfikować procedury wykorzystane w ocenianej dysertacji. Narzędzia badawcze są poprawnie skonstruowane.

Analizę statystyczną uzyskanych wyników badań przeprowadzono wykorzystując podstawowe statystyki opisowe, wartości testu chi-kwadrat, wskaźnik wielkości efektu W-Cohena, test niezależności chi-kwadrat Pearsona, test dla proporcji z poprawką Bonferroniego dla porównań wielokrotnych. Wnioskowanie statystyczne prowadzono przy poziomie istotności $\alpha=0,05$. Metody analizy statystycznej zostały dobrane trafnie, pozwalają one na weryfikację hipotez badawczych i właściwą ocenę istotności różnic poszczególnych zmiennych.

Struktura części pracy związanej z prezentacją wyników badań jest przejrzysta. Wyniki badań ujęto w 4 rozdziałach:

- *Analiza preferencji turystycznych seniorów w świetle badań ankietowych.*
- *Analiza rynkowych ofert turystycznych dla seniorów w świetle wywiadów z podmiotami turystycznymi.*
- *Analiza preferencji turystycznych oraz możliwości ich zaspokajania na podstawie wywiadów z seniorami.*
- *Koncepcja modelu badania potrzeb, motywów i korzyści seniorów w obszarze turystyki.*

Rozdziały podzielono na liczne podrozdziały, co ułatwia przyswojenie prezentowanych tez. Za szczególnie wartościowe uznaję zakończenie tej części pracy, która stanowi autorską koncepcję modelu badania potrzeb, motywów i korzyści seniorów w obszarze turystyki. Doktorant uwzględniając otrzymane wyniki zaprezentował trzy modele:

- „Schemat modelu badania i zaspokajania potrzeb turystycznych seniorów” opracowany na podstawie badań rynku turystyki senioralnej.
- „Koncepcja relacji w turystyce senioralnej – biuro podróży jako inicjator potrzeb” opracowany na podstawie badań turystyki senioralnej.
- „Model biznesowy biura podróży (Business Model Canvas)” opracowany na podstawie modelu biznesowego Alexandra Osterwaldera.

Wyniki badań przedstawiono w sposób bardzo szczegółowy, ale i systematyczny, zilustrowano je poprawnymi i czytelnymi tabelami i rycinami, język tej części jest zrozumiały. Doktorant poprawnie zinterpretował uzyskane wyniki analiz statystycznych.

Ostatni rozdział stanowi *Podsumowanie*. Zawarto w nim odniesienia do celów postawionych na etapie projektowania badań i zrobiono to w sposób systematyczny i dogłębny. Brakło mi jednak typowych wniosków, które stanowiłyby odpowiedzi na postawione pytania badawcze i refleksje z nimi związane. Może więc w trakcie obrony pracy doktorskiej Doktorant je sformułuje.

W *Wykazie literatury* zgromadzono 225 pozycji zarówno polskich, jak i zagranicznych. Znaleźć tam można znaczącą liczbę artykułów naukowych opublikowanych w ostatnich latach. W części *Źródła internetowe* Autor odwołuje się do 25 stron internetowych. Wyrzykowa analiza wykazała, że zastosowano zasadę, że wszystkie wymienione w bibliografii pozycje są przywoływane w tekście pracy.

Język pracy jest zrozumiały, zarówno terminologia nauk o kulturze fizycznej, jak i nauk społecznych stosowane są w sposób właściwy.

Konkluzja końcowa

Zawarte w niniejszej recenzji moje uwagi polemiczne i sugestie są oczywiście subiektywne mam również świadomość, że i dyskusyjne, Autor ma prawo do własnej koncepcji i interpretacji, spodziewam się też, że do wielu z aspektów tej recenzji (o części już wspomniałem) odniesie się w dyskusji w trakcie publicznej obrony rozprawy doktorskiej. Nie zmienia to jednak mojej generalnej oceny pracy, która jest pozytywna.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska autorstwa mgr Adama Karpińskiego pt. „Preferencje turystyczne osób w wieku senioralnym a oferta rynkowa usług turystycznych” spełnia wymogi merytoryczne zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oceniona rozprawa doktorska wykazała, że Autor posiada wymaganą wiedzę teoretyczną związaną z naukami o kulturze fizycznej.

Wnioskuje do Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu o dopuszczenie Kandydata do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.